

**Lekebergs
kommun**

Datum:
2023-11-13

Ansvarig för revidering:
(Xxxxx Xxxxxx)

Fastställd av:
(Xxxxx Xxxxx)

Ansvarig tjänsteperson:
Susanna Göransdotter
och Hanna Björkman
Diarienummer:
KS 21-608

ANDTS-politiska program för Lekebergs kommun 2024–2026

Policy

>Program

Plan

Riktlinje

Regler

Innehållsförteckning

Bakgrund	3
Syfte	3
Perspektiv i ANDTS-arbetet	4
Organisation ANDTS	4
Hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbete	4
Lekebergs kommuns övergripande mål inom ANDTS-området 2022-2023 2024-2026	6
Utvärdering	7
1. <i>Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och spel om pengar ska minska</i>	<i>7</i>
2. <i>Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol eller spel om pengar ska successivt minska</i>	<i>7</i>
3. <i>Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak eller spel om pengar ska successivt minska</i>	<i>8</i>
4. <i>Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet</i> ..	<i>9</i>
5. <i>Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak eller spel om pengar ska minska</i>	<i>10</i>
Rubrik 2	<i>10</i>
Rubrik 3	<i>10</i>

Bakgrund

Lekebergs kommuns ANDTS-politikiska program 2024–2026 har tagits fram på uppdrag av Socialnämnden och är en revidering av det tidigare beslutade ANDTS-politiska programmet 2022–2023. Revideringarna har genomförts i enlighet med den nya nationella ANDTS-strategin 2022–2025, bland annat gällande den stärkta kopplingen till brottsförebyggande arbete och att även innefatta spel om pengar samt tobaks- och nikotinprodukter.

Riksdagens ANDT-strategi "En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken 2016–2020" ingår inte spel om pengar som ett område, däremot är det kommunernas ansvar tillsammans med regionen att arbeta förebyggande med detta vilket gör att området spel om pengar ingår i detta program.

Riksdagens nationella ANDTS-strategi "En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken samt spel om pengar (ANDTS) 2022–2025"¹ är en central del av folkhälsopolitiken. I strategin finns det ett starkt jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv samt en tydligare koppling till brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete. Strategin framhåller också ett tydligare fokus på samverkan. För första gången innefattar den nationella strategin spel om pengar, tobaks- och nikotinprodukter samt att narkotikaområdet även innefattar narkotikaklassade läkemedel. Narkotikapreventionen förstärks med en nollvision.

Programmet tar sin utgångspunkt i kommunens vision; Trygghet och nytänkande – Naturligt nära och är en del i arbetet med att uppnå visionen. Programmet har sin utgångspunkt i "Hållbarhetsprogram för Lekebergs kommun 2022–2030"².

ANDTS-programmet anger Lekeberg kommuns övergripande prioriteringar inom ANDTS-området (alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak- och nikotinprodukter samt spel om pengar) och ska tala om vad kommunen vill uppnå, och vilka metoder som ska användas. Programmet är till för samtliga medborgare och anställda i Lekebergs kommun; barn, ungdomar, vuxna och äldre. Lekebergs kommun ska aktivt verka för skapande av trygga miljöer inom ANDTS-området och för alla individer.

Programmet ska konkretiseras genom en handlingsplan. Innehållet i handlingsplanen ska kopplas till de övergripande inriktningsmål som kommunfullmäktige beslutar om och ska anpassas till lokala behov och förutsättningar. Programmet konkretiseras genom en handlingsplan som kopplas till de övergripande inriktningsmålen som kommunfullmäktige beslutar om.

Syfte

Det övergripande syftet med det ANDTS-politiska programmet är att bidra till en god folkhälsa, minskad brottslighet samt minskade sociala och ekonomiska

¹ [en-samlad-strategi-for-alkohol--narkotika--dopnings--och-tobakspolitiken-samt-spel-om-pengar-20222025-skr.-202122213 \(regeringen.se\)](#)

² [Hållbarhetsprogram för Lekebergs kommun 2022-2030.pdf](#)

kostnader för samhället. Programmet omfattar alla medborgare och anställda i Lekebergs kommun.

Perspektiv i ANDTS-arbetet

Allt förebyggande arbete ska genomsyras av ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv. Arbetet med ANDTS ska ha sin grund i "Hållbarhetsprogram för Lekebergs kommun 2022–2030" och det förebyggande arbetet ska genomsyras av ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv.

Jämlikhet handlar om alla människors lika värde och att alla ska behandlas likvärdigt. Med jämlikhet menas i detta sammanhang exempelvis att alla människor ska ha samma möjligheter till förebyggande insatser mot ANDTS oavsett kön, funktionsnedsättning, sexuell läggning, religion, personens ursprung eller ålder. Jämställdhet handlar om jämlikhet mellan kvinnor och män. Med jämställdhet menas i detta sammanhang exempelvis att alla ska ha samma möjligheter till miljöer utan ANDTS oavsett vilket kön personen har.

Det förebyggande arbetet ska även genomsyras av ett barnrättsperspektiv som innebär att verksamheten och medarbetare arbetar rättighetsbaserat och har strategier för arbetet med barnkonventionen. Vilket innebär att verksamheter och medarbetare arbetar rättighetsbaserat, och att insatser utgår från barnkonventionen. I barnkonventionen finns flera artiklar som har bäring på ANDTS-arbetet. Barn ska skyddas från narkotika (artikel 33). Barn har rätt till skydd mot alla former av våld (artikel 19) och rätt till social trygghet (artikel 26). Vid alla åtgärder som rör ett barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3). Barn ska ha möjlighet att komma till tals och göras delaktiga i frågor som berör dem (artikel 12).

Det ANDTS-förebyggande arbetet ska även kopplas samman med det brottsförebyggande arbetet. Brottsförebyggande arbetet handlar om att förhindra och förebygga brott och därigenom öka tryggheten, både den sociala och den situationella.

Organisation ANDTS

Det finns en struktur för arbetet med ANDTS i Lekebergs kommun, idag bestående av en arbetsgrupp och en styrgrupp. Strukturen är föränderlig men det är viktigt att det finns ett systematiskt och kontinuerligt arbetssätt med frågorna.

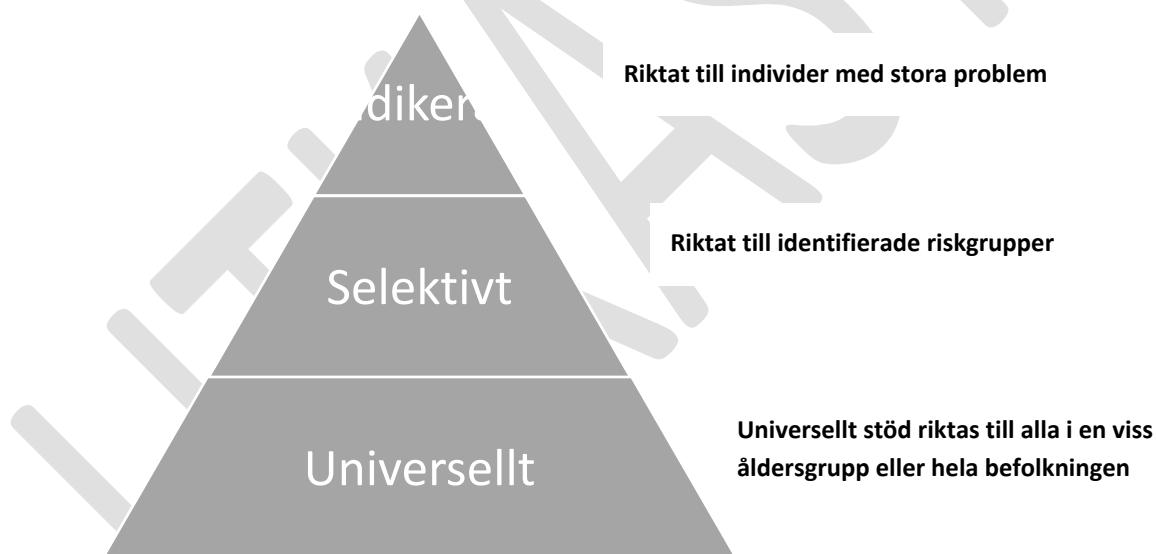
Hälsöfrämjande och förebyggande ANDTS-arbete

Användning av alkohol, narkotika, dopning och tobaks- och nikotinprodukter samt spel om pengar riskerar att leda till negativa hälsokonsekvenser. Förutom att individer och närstående drabbas orsakar det stora kostnader för samhället. Ett effektivt folkhälsoarbete innehåller både främjande och förebyggande insatser. Ett främjande arbete innebär att förstärka hälsa och välmående och ett förebyggande arbete handlar om att vidta åtgärder för att förhindra att skada uppstår. Kommunen har även ett ansvar att arbeta med åtgärdande insatser, vilket kan innebära insatser när en person redan drabbats av ohälsa.

Avgörande för utformningen av ANDTS-arbete är kunskap om vilka de viktigaste skydds- och riskfaktorerna är och hur dessa ska kunna främjas respektive motverkas. En skyddsfaktor är en faktor som stärker och skyddar mot uppkomst av ohälsa eller sjukdom. En persons hälsa är starkt förknippad med ett antal skyddsfaktorer, det vill säga ju fler skyddsfaktorer desto bättre hälsa. Detta samband syns oavsett kön och ålder. En riskfaktor däremot är en indikator som påtalar ökad risk för att en person ska drabbas av ohälsa, sjukdom, skada eller utveckla ohälsosamt beteende. Skydds- och riskfaktorer kan vara ärftliga biologiska, sociala, ekonomiska eller miljömässiga.

Folkhälsoarbetet bör fokusera på att främja hälsa vilket innebär att stärka skyddsfaktorer och förebygga ohälsa genom att minska antalet riskfaktorer. Skydds- och riskfaktorer förekommer på individ-, grupp- och samhällsnivå. Dessa faktorer kallas även bestämningsfaktorer som påverkar vår hälsa. I det ANDTS-förebyggande arbetet bör universella insatser kombineras med selektiva och indikerade insatser. Dessa nivåer illustreras i preventionspyramiden 1 (se figur 1).

¹ Sveriges kommuner och landsting. (2008). *Rätt insatser för barn och ungdomar med psykisk ohälsa.*

Figur 1: Preventionspyramiden.

Mål för ANDTS

Ett av riksdagens mål är att skapa samhällsliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation. Viktiga förutsättningar att bidra till detta avseende levnadsvanor är begränsad tillgänglighet av hälsoskadliga produkter, ökad tillgänglighet till hälsofrämjande miljöer samt stärka det hälsofrämjande och förebyggande arbetet med levnadsvanor i välfärdens organisationer.

Flera faktorer som kraftigt bidrar till hälsoklyftorna finns inom ANDTS-området, det är därför strategiskt viktigt med förebyggande arbete inom området. För att uppnå riksdagens ambition kring jämlikhet i hälsa måste både jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet tydliggöras och genomsyra ANDTS-arbetet.

Riksdagens tidigare nationella ANDT-strategi 2016–2020 innehåller sex mål. Då riksdagen inte har beslutat om en ny strategi utgår Lekebergs kommun från de nationella mål från 2016–2020, bortsett från mål sex då det gäller det internationella ANDT-arbetet, dock med tillägg för spel om pengar. På nästa sida redovisas fem nationella långsiktiga mål följt av möjliga insatsområden som är avgränsade utifrån kommunens verksamhet.

Riksdagen antog år 2022 en ny nationell strategi för arbetet med alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken (2022–2025). Det övergripande målet för ANDT-politiken är "ett samhälle fritt från narkotika och dopning, minskade medicinska och sociala skador orsakade av alkohol och ett minskat tobaksbruk" (prop. 2010/11:47). Målet för insatser mot spelberoende är "att minska skadeverkningarna av överdrivet spelande" (prop. 2002/03:35).

Lekebergs kommun har fokus på de första sex målen i den nationella strategin, då det sjunde målet lyfter det internationella ANDTS-arbetet. Strategins utgångspunkter är;

- För att främja långsiktighet och kontinuitet ligger de övergripande målen för alkohol-, narkotika- dopnings- och tobakspolitiken (ANDT) respektive målet för samhällets insatser mot spelberoende (S) fast.
- Strategin tar ett samlat grepp om både ANDT och spel om pengar.
- Inom narkotikaområdet omfattar strategin även narkotikaklassade läkemedel och tobaksbegreppet omfattar även andra nikotinprodukter.
- För att uppnå regeringens ambitioner bör jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet stärkas ytterligare och skyddet för barn och unga genomsyra ANDTS-arbetet på alla nivåer.
- Samverkan mellan myndigheter och andra berörda aktörer bör genomsyra arbete

Lekebergs kommuns övergripande mål inom ANDTS-området 2022-2023 2024-2026

1. Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel, och tobaks- och nikotinprodukter samt skadeverkningar av spel om pengar ska minska.
2. Barn och unga ska skyddas mot skadliga effekter orsakade av alkohol, narkotika, dopning, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar.
3. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller debuterar tidigt med alkohol och spel om pengar ska minska.
4. Antalet personer som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter och spel om pengar ska minska.

5. Personer med skadligt bruk, eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha tillgång till vård och stöd av god kvalitet.
6. Antalet personer som dör och skadas på grund av sitt eget eller andras bruk av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobaks- och nikotinprodukter eller spel om pengar ska minska.

Utvärdering

Socialnämnden ansvarar för uppföljning utvärderingen av det ANDTS-politiska programmet.

1. Tillgång till alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak och spel om pengar ska minska

Alkohol- och tobakstillsyn

Enligt alkohol- och tobakslagen ska tillsyn över försäljning bedrivas. En fortsatt effektiv och likvärdig tillsyn ska vara en grundbult i det tillgänglighetsbegränsande ANDTS-arbetet. För att tillsynen ska vara effektiv behöver den vara regelbunden och strukturerad. Tillräckliga personalresurser, kompetensförsörjning och metodutveckling är viktigt. En del i arbetet är att säkerställa att åldersgränser vid försäljning upprätthålls. Att utveckla samverkan ger ökad kompetens och kvalitet i tillsynen.

Förebyggande arbete i skolan

En trygg och inkluderande skola är betydelsefull för att förebygga och fånga upp problem i ett tidigt skede och skapa en stabil grund för framtiden. Skolan kan genom sitt kunskaps- och värdegrundsuppdrag bidra till arbetet med ANDTS-prevention. Rektorer har ett särskilt ansvar för att integrera ANDTS-undervisningen i olika ämnen. Skolor ska erbjudas stöd i att utveckla och integrera ANDTS-frågorna i undervisningen. De ska också stödjas till att samverka med föräldrar samt stimuleras till ökade insatser för rök- och tobaksfri skoltid inkluderat rökfria skolgårdar. Elevhälsa är en viktig aktör för dessa insatser. Föräldrar och andra vuxna är nyckelpersoner som kan påverka konsumtionsmönster och senarelägga alkoholdebut hos unga.

Förverkligande av rökfria skolgårdar

Kommunerna ska enligt lag bedriva effektiv tillsyn för att rökförbudet på skolgårdar efterlevs. I detta arbete ska kommunerna ges stöd och vägledning av Länsstyrelsen i samverkan med andra aktörer.

2. Antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol eller spel om pengar ska successivt minska

Hälsofrämjande och förebyggande arbete

Barn är särskilt utsatta och löper förhöjd risk att drabbas av ohälsa relaterat till ANDTS. Det som utgör grunden för det hälsofrämjande och förebyggande ANDTS-arbetet är insatser för att skydda barn och unga mot eget och andras bruk av ANDTS.

Arbete mot langning av alkohol

En fortsatt viktig insats för att skjuta upp alkoholdebuten är att motverka langning till ungdomar. Arbetet bör fokusera på att synliggöra för vårdnadshavare, andra vuxna och unga vuxna att de kan påverka konsumtionsmönster och senarelägga alkoholdebuten hos ungdomar.

Stärka det narkotikaförebyggande arbetet

Av narkotikapreparaten är cannabis den vanligast förekommande. Det är särskilt viktigt att arbeta med ungdomars attityder till narkotika. Vårdnadshavare och professioner som möter barn och unga ska stödjas i narkotikafrågan och ges verktyg.

Brottsförebyggande arbete och ANDTS

Insatser för att begränsa tillgängligheten till ANDTS sammanfaller ofta med insatser inom ett bredare brottsförebyggande arbete. Brottsförebyggande har stor betydelse för människors upplevda trygghet. När det gäller våldsbrott finns ofta koppling till bruk av alkohol, narkotika och/eller dopning. Ett bra verktyg är väl förankrade samverkansavtal eller medborgarlöften mellan kommun och polis med utgångspunkt i kartläggning och behovsanalys. Det är även fördelaktigt med samverkan mellan kommun och Brottsförebyggande rådet.

Utveckla samverkan med idéburna organisationer

Idéburna organisationer har stor betydelse för ANDTS-området och kan fylla en viktig funktion både ur ett hälsofrämjande och förebyggande perspektiv. Samverkan med idéburna organisationer har utvecklingspotential och deras insatser inom ANDTS-området bör synliggöras på ett tydligare sätt.

3. Antalet kvinnor och män samt flickor och pojkar som utvecklar skadligt bruk, missbruk eller beroende av alkohol, narkotika, dopningsmedel, tobak eller spel om pengar ska successivt minska

Dopningsförebyggande arbete

Kunskapen om dopning är begränsad men det är dock väl känt att användning av dopningsmedel kan leda till allvarliga fysiska, psykiska och sociala problem. Användningen av dopningsmedel styrs främst av följande faktorer; fysisk tillgänglighet, sociala faktorer, normer samt attityder. Dessa faktorer behöver påverkas för att användningen ska minska. Dopningsbruk är ett samhällsproblem och för att det ska förebyggas

behöver det med fördel skapas en samverkan mellan exempelvis kommunpolis, skola, socialtjänst, träningsanläggningar, föreningslivet och Länsstyrelsen.

Tobaksförebyggande arbete

Rökning är en av de mest förebyggbara riskfaktorerna för sjukdom och för tidig död. Vad gäller tobaksförebyggande arbete rekommenderar Världshälsoorganisationen en kombination av åtgärder såsom information, opinionsbildning, målgruppsanpassad tobaksavvänjning samt rökfria miljöer.

Tidig upptäckt

Skolan har ett ansvar att uppmärksamma barns och ungdomars behov där elevhälsan är en viktig resurs. Även andra instanser ska uppmärksamma och förmedla stöd såsom socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis, föreningsliv och andra aktörer.

Föräldraskapsstöd för att skydda mot ANDTS

God relation mellan barn och vårdnadshavare minskar risken för skadligt bruk av bland annat narkotika och tobak. Barn och unga som växer upp i familjer där det förekommer problematiskt bruk av ANDTS har högre risk att i framtiden själva drabbas av ohälsa. Föräldrar och andra vuxna i barn och ungas närhet har en viktig roll i att minska exponeringen för och normaliseringen av spel om pengar. Det kan vara svårt att nå de vårdnadshavare som är i störst behov av stöd. Det gör att också andra vuxna i barns och ungas närhet, till exempel inom föreningsliv och skola, är viktiga i det förebyggande arbetet.

4. Kvinnor och män samt flickor och pojkar med missbruk eller beroende ska utifrån sina förutsättningar och behov ha ökad tillgänglighet till vård och stöd av god kvalitet

Samverkan mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst samt andra aktörer för en sammanhållen vård

Vård och stöd till personer med missbruk och beroende är ett gemensamt ansvar för hälso- och sjukvård och kommunen. Ett fortsatt utvecklingsarbete och en väl fungerande samverkan är avgörande för samordnade vård- och stödinsatser av god kvalitet. I vårdkedjan behövs såväl förebyggande insatser som individuell vård- och behandlingsinsatser.

Insatser för personer i socialt och hälsomässigt utsatta situationer

Utsatta grupper bör särskilt uppmärksammas. Det kan till exempel vara personer med samsjuklighet, det vill säga både beroendesjukdom samt psykisk och fysisk ohälsa. Lättillgängliga arenor för hälsofrämjande och förebyggande arbete behöver utvecklas för personer som samhället har svårt att nå.

Tabell 1. En tabell

Rubrik	Rubrik	Rubrik	Rubrik
Text	Text	Text	Text
Text	Text	Text	Text

UTKAST